

Національний екологічний центр України

www.necu.org.ua

Огляд державного механізму стимулювання енергозбереження в муніципальних та житлово-комунальних будівлях Чехії

Підготував: Андрій Желєзний
Редакція: Ірина Ставчук

Київ - 2012

Зміст

Вступ	2
Резюме.....	3
Державний механізму стимулювання енергозбереження в житлово-комунальних та муніципальних будівлях Чехії.....	4
Правове та інституційне регулювання програми стимулювання енергозбереження в Чехії.....	4
Класифікація секторів фінансування Програмою.....	5
Хто може звертатися за субсидуванням	5
Сума підтримки.....	5
Як подати заявку	6
Спеціалізовані постачальники та виробники, що підлягають субсидуванню	7
Контроль реалізації проектів	8
Джерела наповнення Фонду.....	8
Досягнення програми стимулювання енергозбереження в муніципальних та житлово-комунальних будівлях Чехії.....	9

Вступ

Розв'язання проблем, пов'язаних із економічним розвитком, забезпечення енергетичної безпеки країни, зменшення викидів в атмосферу та попередження глобальної зміни клімату вимагає негайних дій щодо енергозбереження та підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів (енергоефективності).

Найбільший потенціал для підвищення рівня енергоефективності є у житлово-комунальному секторі економіки та будівлях бюджетної сфери. Також, зменшення енергоспоживання у будинках дозволяє значно заощадити кошти населення та бюджету місцевих органів влади. Тому в житлово-комунальних та будівлях муніципальної сфери заходи, направлені на енергозбереження, повинні впроваджуватися в першу чергу, хоча також необхідно підвищувати ефективність при виробництві та транспортуванні енергії.

Покрити всі витрати на утеплення та модернізацію житла приватні домовласники та адміністрація бюджетних установ самостійно не в змозі, а лише частково. Також не вистачає бюджетних коштів країни для реалізації всього комплексу заходів із енергозбереження, хоча держава може допомогти покрити частину витрат для реалізації цих заходів. Адже енергозбереження у житловому фонді, а також у будівлях бюджетної сфери, є чи не найбільш ефективним для зменшення викидів в атмосферу, зміцнення незалежності усієї країни від імпорту природного газу та нафти, економії енергоресурсів та бюджетних коштів.

Перепорою для комплексної реалізації енергозберігаючих заходів та розвитку енергоефективності в Україні являється відсутність чіткого адміністративного та економічного механізму, який практично стимулюватиме енергозбереження. Зокрема, успішно працює в Чеській Республіці державна програма субсидування проектів підвищення енергоефективності та використання відновлювальної енергетики. Кожен власник або управлінець житла чи муніципальної будівлі може звернутися до держави за фінансовою допомогою на впровадження енергозберігаючих заходів та використання енергії з відновлювальних джерел відновлювальної енергетики, що становить близько половини вартості проекту, але на покриття решти витрат повинен кошти залучити сам.

Національний екологічний центр України пропонує до Вашої уваги огляд механізму державного стимулювання енергозбереження в житлово-комунальній сфері та муніципальних будівлях, який діє в Чеській Республіці. В цьому документі описані особливості роботи, наведені результати та запропоновані механізми фінансування такої програми. Огляд створено для посадових осіб, депутатів рад різного рівня та керівників бюджетних установ з метою обговорення та пошуків шляхів щодо адаптації успішного досвіду стимулювання енергозбереження в Україні.

Резюме

Підвищення енергоефективності країни має значне значення для зміцнення енергетичної безпеки та скорочення викидів. Енергозбереження в житлово-комунальному секторі дозволяє заощаджувати до 50% енергії, при цьому на житловий сектор країни Східної Європи припадає близько 30% споживання енергії. Щоб використати наявний потенціал для підвищення енергоефективності ключовим є механізм стимулювання впровадження заходів енергозбереження.

Програма «Зелені заощадження» в Чеській Республіці спрямована на фінансову підтримку проведення утеплення існуючого житлового фонду, а також встановлення опалення із застосуванням відновлювальних джерел енергії та будівництво згідно зі стандартом енергетично пасивних будинків. Фінансову підтримку впровадження проектів енергозбереження та відновлювальних джерел енергії зосереджено на житлових будівлях всіх форм власності та спорудах бюджетної сфери.

Механізм заохочення дозволяє компенсувати власникам або управлінцям житла чи будівель бюджетної сфери частину витрат на реалізацію заходів, що дозволили досягнути зниження споживання енергії щонайменше на 20% при опаленні приміщення або його обмеження до 70 кВт·год/м² за рік.

У результаті, інвестиційна підтримка енергоефективності в житлово-комунальному секторі, здебільшого, зосереджується на існуючих будівлях. Згідно проведених оцінок, для енергозбереження в Чехії 89% коштів виділено на утеплення існуючого житла, обсяг субсидій для використання відновлювальної енергетики склало 10%, а на пасивне будівництво виділено 1% фінансових ресурсів.

В країнах Східної Європи, зокрема Чехії, заходи енергозбереження в домогосподарствах, а також у будівлях бюджетної сфери, фінансуються надходженнями від міжнародної торгівлі квотами на викиди парникових газів згідно Кіотського протоколу. Проте, розглядаються й інші джерела надходжень коштів для підвищення енергоефективності, такі як цільова секторальна програма енергоефективності, внутрішня система торгівлі квотами на викиди або інші «екологічні» відрахування, наприклад, податок на CO₂, штрафи.

Завдяки стимулюванню заходів з утеплення, переведення існуючого опалення на використання біомаси та встановлення теплових насосів і сонячних колекторів для нагріву води в житлових та бюджетних будівлях в Чехії при теплопостачанні можлива економія споживання енергії на 1 750 ГВт·год. та збільшення її виробництва з відновлювальних джерел на 1027,8 ГВт·год. В результаті зменшення споживання палива в Чехії при виробництві енергії завдяки енергозбереження населенням відбувається скорочення 1% щорічних викидів CO₂ в атмосферу та зменшення забруднення пилом.

Державна підтримка проведення утеплення будинків має значну економічну та соціальну користь, адже стимулює активність будівельної галузі та являється однією з найбільш ефективних для забезпечення зайнятості населення.

Державний механізм стимулювання енергозбереження в житлово-комунальних та муніципальних будівлях Чехії

У Чеській Республіці стимулювання проектів підвищення енергоефективності та використання відновлювальної енергетики в будівлях бюджетної сфери та житлово-комунального комплексу організовано державною Програмою «Зелені заощадження» (<http://www.zelenausporam.cz>).

Програма «Зелені заощадження» спрямована на підтримку встановлення опалення із застосуванням відновлювальних джерел енергії, а також заходів, направлених на енергозбереження при реконструкції старих та спорудженні нових будівель. Програма зосереджена на якісному утепленні житлових будинків та квартир, заміні опалювальної системи на використання біомаси з низьким рівнем викидів вуглекислого газу та ефективних теплових насосів, впровадження цих технологій у нових будівлях, а також при будівництві згідно зі стандартом енергетично пасивних будинків. На впровадження цих заходів кожен власник або управлінець житла чи муніципальної будівлі може звернутися до держави за фінансовою допомогою, яка становить близько половини вартості проекту, але на покриття решти витрат повинен залучити кошти сам.

Правове та інституційне регулювання програми стимулювання енергозбереження в Чехії

В рамках гнучких механізмів Кіотського протоколу – міжнародного договору, що регулює антропогенні викиди парникових газів – країни можуть здійснювати торгівлю квотами на викиди. Найбільше запас надлишку квот на викиди парникових газів (одиниць встановленої кількості), які можна використати для продажу мають країни Центральної та Східної Європи і колишнього Радянського Союзу як наслідок економічного спаду в 1990х роках. Чеська Республіка з 2009 року використовує можливості міжнародної торгівлі квотами згідно Кіотського протоколу, отримавши при цьому близько 1 млрд. євро інвестицій для скорочення викидів парникових газів. Всі покупці квот у Чехії погодилися здійснити покупку за одною і тією ж схемою зелених інвестицій, тобто щоб кошти від продажу одиниць викидів були використані на проекти енергозбереження, використання відновлювальних джерел енергії (геотермальної - теплові насоси, біомаси, сонячних колекторів).

Схема зелених інвестицій Чеської Республіки регулюється постановою «Act No 695/2004 Coll». Одиниці встановленої кількості (ОВК) є власністю Чеської Республіки та управляються Міністерством навколишнього середовища (Міністерство). Міністерство відповідальне за укладання угод з покупцями квот згідно міжнародної торгівлі квотами Кіотського протоколу (наприклад, з Японією та ін.), визначає пріоритетні проекти для відбору до фінансування, а також критерії до них.

Кошти, отримані від продажу ОВК надходять до Державного фонду навколишнього середовища, що управляється Міністерством. Ці ресурси можуть підтримувати виключно дії та заходи зі скорочення викидів парникових газів. Фонд здійснює подальше загальне управління ресурсами: приймає заявки на реалізацію проектів, проводить оцінку проектів, визначає відповідність заявок на проекти до вимог схеми зелених інвестицій.

Програма «Зелені заощадження» та процедура виділення фінансових ресурсів Державного Фонду навколишнього середовища Чеської Республіки відповідно до Програми регулюється Директивою Міністерства навколишнього середовища «MoE DIRECTIVE No. 9/2009» та Додатками до неї.

Класифікація секторів фінансування Програмою

Програма розділена на три основні сфери підтримки:

- ✓ А. Енергозбереження при опаленні
 - A1. Повна теплова ізоляція;
 - A2. Часткова теплова ізоляція.
- ✓ В. Будівництво відповідно до енергетично пасивного стандарту
- ✓ С. Використання відновлювальних джерел енергії для опалення та підготовки гарячої води.
 - C1. Заміна системи опалення для використання енергії біомаси з низьким рівнем викидів вуглекислого газу та впровадження ефективних теплових насосів;
 - C2. Обладнання нових будівель джерелами енергії з низьким рівнем викидів із біомаси, та ефективних теплових насосів;
 - C3. Установка сонячних колекторів.

Додатково передбачається:

- ✓ D. Надбавка до субсидії за поєднання заходів – бажано поєднувати деякі заходи та варто субсидувати такі комбінації (але тільки при поточному використанні та не більше одного разу для об'єкту навіть при застосуванні багатьох таких поєднань).

У результаті, інвестиційна підтримка Програми «Зелені заощадження» здебільшого направлена на існуючі будівлі. Згідно з проведеними оцінками, на утеплення існуючого житла Програмою виділено 89% інвестицій, у відновлювальну енергетику виділено 10% інвестицій, а на нове будівництво згідно стандарту енергетично пасивного стандарту – 1% інвестицій через субсидування¹.

Хто може звертатися за субсидуванням

Заявниками до Програми субсидування можуть бути власники або будівельники будинків та житлових квартир, що використовуються для житла або надають їх для проживання третім особам якщо це:

- Фізична особа, яка не веде підприємницьку діяльність,
- Власник житлових будинків,
- Асоціація житлового будівництва,
- Міста та поселення (у тому числі міські райони),
- Суб'єкти підприємницької діяльності,
- Інша юридична особа.

Також, відповідно до директиви Міністерства охорони навколишнього середовища Чеської Республіки 7/2010, заявки за програмою «Зелені заощадження» можуть подавати управлінці будинків бюджетної сфери (наприклад, школи, будинки соціальної опіки, будинки для людей похилого віку і т.д.).

Сума підтримки

Сума підтримки на впровадження кожного окремого заходу в рамках Програми чітко визначена залежно від сфери підтримки (чи то енергозбереження при опаленні, або будівництво відповідно до пасивного енергетичного стандарту, або використання відновлювальних джерел енергії для опалення та підготовки гарячої води), а також від об'єму робіт (площа, на яку

¹ Hnutí DUHA and Heinrich Böll Stiftung - Thermal insulation in buildings and job creation for the Czech Republic, 2011.

розраховується проект). Надаються додаткові надбавки за поєднання декількох заходів у рамках Програми ("А"+"С", "В"+"С", згідно з класифікацією сфери підтримки).

Передбачається, що можна отримати фіксовану суму коштів з розрахунку на 1 м² площі будівлі, якщо досягнуто зниження річного споживання енергії на 20% при опаленні приміщення². Збільшується обсяг субсидування при 30% зменшення витрат енергії, та ще при досягненні 40% скорочення, за умови обмеження річного споживання енергії на опалення приміщення до 70 кВт-год/м² за рік. Практично обсяг допомоги, що надається в рамках Програми, дозволяє покрити в середньому 30-60% загальної вартості реалізації проекту.

Як подати заявку

Заявка подається у встановленій письмовій формі до регіональних відділень та філій уповноважених банків. Прийом заявок та їх обробку забезпечують дві групи установ:

- ❖ Регіональні відділення Державного екологічного фонду, що здійснюють:
 - Розгляд заявок юридичних та фізичних осіб (бізнес, житлові кооперативи і т.п.);
 - Розгляд проектів в області "А" (утеплення) та "В" (будівництво енергетично пасивних будівель) приватних некомерційних осіб.
- ❖ Філії уповноважених банківських установ, які здійснюють:
 - Управління заявками приватних некомерційних осіб (власників житла і т.п.)

Банки, що обслуговують заявки, також пропонують кредити для покриття решти інвестиційних витрат.

Заявка на участь у Програмі у встановленій формі разом із документами, що подаються як додаток в залежності від області підтримки, від фізичних осіб непідприємницької діяльності подається до уповноваженого органу, або особами підприємницької діяльності до регіональних відділень Фонду. Заявником може бути зареєстрований власник або співвласник будівлі, на яку поширюється заявка (при подачі «Свідоцтво про власність»). Якщо заявник - не єдиний зареєстрований власник, тоді необхідно отримати згоду інших власників будівлі для здійснення заходів Програми. Якщо заходи чи устаткування, встановлені за Програмою, стосуються частини майна заявника, тоді необхідно отримати повідомлення від співвласників про те, що відповідна частина майна належить виключно заявникові.

При встановленні обладнання з використання відновлювальної теплової енергії в частині підтримки "С" у комбінації з іншими визначеними заходами, заявник може подати заявку на субсидування поєднання цих заходів. Така заявка повинна надаватися для оцінки до регіонального відділення Фонду. Якщо висновок Фонду позитивний, тоді заявка буде передана для подальшого надання субсидії.

Для кожного заходу в частині "А" (утеплення) та "В" (будівництво енергетично пасивних будівель) у поєднанні із заходом із частини "С" (використання відновлювальних джерел енергії) необхідно подавати окрему заявку. При поєднанні двох заходів з частини "С", повинна подаватися окрема заявка на кожен захід окремо.

Документи, що необхідні як додатки до заявки (залежності від сфери підтримки):

- 1) Висновок експертизи згідно з відповідними встановленими до області допомоги вимогами:
 - Розрахунок річного споживання енергії та досяжного рівня зниження цього значення;
 - Оцінка теплових та технічних властивостей будівлі;
 - Розрахунок енергетичних витрат на підготовку теплої води;

² Примітка: спершу передбачалося повернення фіксованої суми та відсотку від інвестиційних витрат, але згодом відсоткова складова була відхилена.

- Розрахунок сонячного колектора;
 - Титульний лист встановленої форми, з інформацією про будівлю та впроваджувані заходи.
- 2) Свідоцтво на право власності на житло (довіреність на подання заявки, якщо власник уповноважує іншу особу).
 - 3) Проект – креслення та пояснення, що характеризують масштаб та метод субсидованих заходів або установки субсидованого обладнання, технології або виробу, що підготовлені на основі проекту та технічних матеріалів, встановлених виробником обладнання або постачальником. Невід'ємним документом у проекті повинен бути лист «специфікації» встановленої форми до Програми.

Необхідні документи, які подаються на повернення коштів після реалізації заходів:

- 1) Рахунок-фактура (документи, які підтверджують витрати), які виписані виключно на ім'я заявника на отримання субсидії із зазначенням виконаних робіт;
- 2) Протокол введення устаткування в постійну експлуатацію від постачальника, для відремонтованих чи нових будівель; повідомлення відповідного будівельного органу, що будівля використовується для постійного проживання. У окремих сферах підтримки, Фонд може встановити додаткові вимоги для підтвердження інформації у заявці характерними документами.

Заявка повинна супроводжуватися документацією, що характеризує обсяг та метод впровадження субсидованих заходів, та відображати відповідність критеріям Програми. Документація також є інформацією для обчислення суми для субсидування. За вимогою може бути необхідною подача додаткових документів.

Для розгляду заявки повинні виконуватися такі умови, як:

- Відповідність критеріям та умовам Програми;
- Проект, що поданий у заявці, готовий до виконання, якщо ще не був виконаний;
- Встановлені часові рамки виконання проекту, якщо він ще не виконаний.

Заявку про надання допомоги із Фонду оцінює Рада Фонду та рекомендує Міністру суму допомоги у кожному окремому випадку.

Допомога видається на виконання рішення Міністерства у відповідності до виділеної суми субсидії. Об'єм допомоги визначається Міністерством відповідно до розрахунків, які наводяться у додатку до Директиви, що регулює діяльність Програми.

Відповідно до рішення про надання допомоги та виконання умов Програми, Фонд укладає Договір із заявником на субсидування. Фонд або орган, уповноважений Фондом, поповнює допомогою вказаний рахунок, згідно з Договором та документом, що засвідчує завершення заходу (наприклад, повідомлення про використання будівлі, дозволу заселення або акт прийому робіт), квитанцією за матеріали та виконанням робіт і документом про їх оплату. Що стосується допомоги, то заявник може її отримати на реалізацію заходів в рамках програми «Зелені заощадження», а також за підготовку проекту до них. Для успішної та ефективної реалізації заходів дуже важливо підготувати якісний проект.

Спеціалізовані постачальники та виробники, що підлягають субсидуванню

Для реалізації мети Програми вимагається використання таких матеріалів, продуктів та обладнання, і таке надання послуг, при якому буде забезпечено досягнення критеріїв та екологічного ефекту для суспільства, і буде гарантована якість виконання робіт. Таким чином

Програма може підтримувати тільки продукти та обладнання і технології, що перераховані у списку товарів і технологій (SVT) та послуги компаній, що перераховані у списку спеціалізованих постачальників (SOD).

Обидва списки відкриті для всіх продуктів та постачальників, що відповідають умовам Програми. Запис до списку не підлягає оплаті.

Списки не повинні використовуватися в області підтримки "В" (пасивне будівництво), якщо досягаються необхідні норми.

Контроль реалізації проектів

Відповідно до положення про Схему зелених інвестицій у Чеській Республіці, перевірка постфактум підлягає вибірково 5% всіх типів проектів, реалізованих на місцях в рамках програми «Зелені заощадження».

Відповідальним за проведення перевірки є Державний фонд навколишнього середовища. Для верифікації (перевірки) проектів залучається зовнішня компанія. Проведення загального аудиту зменшення викидів у результаті діяльності програми «Зелені заощадження» має виконати окрема компанія.

Джерела наповнення Фонду

Загальний об'єм фінансової допомоги, що надається у рамках Програми «Зелені заощадження» складається з коштів, отриманих у Чехії від продажу квот на викиди парникових газів згідно Кіотського протоколу. Відповідно до вимог покупців чеських ОВК, кошти повинні бути витрачені за призначенням до кінця контрольного періоду, тобто до кінця 2012 року. Загалом, Програмою очікується виділити 25 млрд. чеських крон (близько 1 млрд. євро), та ще на 40-70% залучити приватних інвестицій через власників та управлінців будівель.

Ресурси, що виділяються із Фонду Програми, можуть покрити витрати для обмеженої частини домогосподарств (житло для 250 000 сімей³). Тим не менше, Програма «Зелені заощадження» була частково розширена з червня 2010 року для забезпечення підтримки утеплення установ бюджетної сфери, оскільки кошти Операційної програми «Довкілля», що фінансувалася ЄС для підтримки енергозбереження в муніципальних будівлях, були вичерпані.

Після повного розподілення коштів, та зважаючи на потенціал Програми, уряд Чеської Республіки розглядає можливість створення спеціалізованого Фонду після 2012 року, до якого будуть надходити кошти з аукціону дозволів на викиди. Таким чином, Фонд надалі дозволить домовласникам та муніципалітетам фінансувати проекти з утеплення будівель, заміні існуючого опалення на сучасні котли з використанням біомаси та встановлення теплових насосів і сонячних колекторів для нагріву води через субсидії.

Отже, заходи Програми субсидування впровадження заходів з енергозбереження в домогосподарствах, а також у будівлях бюджетної сфери, можуть фінансуватися коштами цільових та секторальних програм з енергоефективності, з надходжень від міжнародної, внутрішньої систем торгівлі квотами на викиди або іншими «екологічними» відрахуваннями, наприклад, податком на CO₂, штрафами.

³За розрахунками, будуть субсидовані заходи в рамках Програми «Зелені Заощадження» в домогосподарствах 250 000 сімей коштами Фонду за Схемою зелених інвестицій Чеської Республіки.

Досягнення програми стимулювання енергозбереження в муніципальних та житлово-комунальних будівлях Чехії

За попередніми офіційними оцінками використання коштів Програми «Зелені заощадження» в Чехії на енергозбереження, впровадження відновлювальних джерел енергії для опалення у приватних та багатоквартирних будинках, а також підтримка будівництва пасивних будинків до 2012 року має привести до:

- Скорочення викидів CO₂ на 1,1 млн. т в рік, що є 1% від всіх викидів Чехії;
- Економії 6,3 ПДж (1 500 000 Гкал або 1 750 ГВт-год) енергії в системах опалення, що відобразатиметься мільярдами чеських крон в економії домашніми господарствами;
- Поліпшення умов проживання для 250 000 сімей, які отримають підтримку;
- Збільшення виробництва теплової енергії з відновлювальних джерел на 3,7 ПДж (880 000 Гкал або 1 027,8 ГВт-год);
- Скорочення забруднення пилом на 2,2 млн. кг;
- Створення або збереження 30 000 робочих місць (уже у 2010 році було створено до 19 000 нових робочих місць).

В Україні станом на листопад 2011 року для реалізації за Схемою зелених інвестицій було обрано 987 проектів, серед яких більшість спрямована на підвищення енергоефективності в муніципальних закладах, із загальним потенціалом скорочення викидів CO₂-е на 247 577,16 т. CO₂-еквіваленту на рік.

Порівняння ефективності реалізації СЗІ у Чехії та Україні:

	Чехія 2009 – сьогодні:	Україна 2008 – сьогодні:
<i>Всього продано ОВК, ціна:</i>	87,5 млн., за ціною від 9,5 євро за одиницю.	47 млн., за ціною 10 євро за одиницю.
<i>Сума продажу ОВК:</i>	960 млн. євро.	470 млн. євро.
<i>Схема реалізації проектів:</i>	Створена програма використання коштів на енергозбереження, впровадження відновлювальних джерел енергії для опалення у приватних та багатоквартирних будинках, а також підтримка будівництва енергетично пасивних будинків.	Фінансування вибірових проектів за категоріями: енергозбереження, заміна палива на інші види з меншим навантаженням на навколишнє середовище, утилізація шахтного метану, відновлювальна енергетика, заходи зменшення викидів інших парникових газів окрім CO ₂ , заходи з охорони навколишнього середовища (наприклад, зменшення забруднення) та популяризація вищевказаних заходів.
<i>Залучення додаткових інвестицій спів-фінансування:</i>	Додатково до державної підтримки на реалізацію проектів домогосподарствами через спів фінансування на 40-60% інвестицій. Через спів-фінансування проектів на 40-60% до державної підтримки додатково залучено 1,92 млрд. євро.	На реалізацію проектів з енергозбереження в будівлях бюджетної сфери заплановано виділити 200 млн. євро., отриманих за механізмом міжнародної торгівлі квотами Кіотського протоколу. Також планується реалізація інших проектів енергозбереження на промислових та комунальних об'єктах. Можливість спів-фінансування не передбачається.

<i>Кількість проектів:</i>	Реалізовано близько 19000 проектів – в домогосподарствах для 250 000 сімей ⁴ , на стадії розгляду 22 000 заявок.	987 проектів ⁵ , з них реалізовано 37.
<i>Скорочення викидів:</i>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Скорочення викидів CO₂ на 1,1 млн. т. (що еквівалентно 1% від загальних викидів CO₂ в Чехії за рік); ▪ Скорочення забруднення пилом на 2,2 млн. кг. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Заплановано загальний потенціал скорочення викидів CO_{2-екв.} на 247 577,16 т. CO_{2-екв.} на рік (0,069% всіх викидів CO₂ в Україні);
<i>Внесок у зайнятість населення:</i>	Створення або збереження 30 000 робочих місць, з них 19 059 нових вже створено.	Інформація відсутня ⁶ .

⁴ - програма діє для приватних, муніципальних, багатоквартирних будинків та окремих квартир;

⁵ - станом на 1 листопада 2011 року, при загальній вартості 3 981 228 810 грн;

⁶ - оцінки щодо реалізації проектів та їх впливу на зайнятість населення відсутні.